

היבטים לשוניים בפרשת ראה עד

דקדוקי מילים וחלקם בעלי שינוי משמעות בפרשת ראה ובהפטרה ובראשון של שופטים

יא כז אֶת-הַבְּרָכָה: הפסוק פותח באתנח אין כאן הכנה של טפחא
יא כט גְּרָזִים: אין דגש בז"ן כפי שמופיע בחלק מהדפוסים
יב ב עֲבָדוּ-שֵׁם הַגּוֹלִים: געיה בע"ן, יש להקפיד על הפרדת התיבות והגיית הה"א, שלא יישמע
'עבדו שמה גוים'
יב ו מַעֲשֵׂי־תִיכֶם: הע"ן בשווא נח והש"ן אחריה בשווא נע, כן הדבר בהמשך פס' יא
יב ז בְּרָכָה: הכ"ף הראשונה בשווא נח למרות הקושי
יב י וַיִּשְׁבְּתֶם-בְּטַח: געיה בוא"ו
יב יג הַשֶּׁמֶר: במלעיל ומ"ם סגולה, כן הדבר גם בהמשך¹
יב יד שֵׁם תַּעֲלֶה עֲלֵיךָ: טעם טפחא בתיבת שֵׁם. מִצֹּדֶךְ: כ"ף סופית דגושה
יב טו נִתֵּן-לְךָ: געיה בנו"ן הראשונה. יֹאכְלֶנּוּ: הכ"ף בשווא נע ולא בחטף כפי שמופיע בחלק
מהדפוסים, בדומה לו גם בהמשך הפרק
יב טז עַל-הָאָרֶץ תִּשְׁפָּכֶנּוּ כַּמִּים: טעם טפחא בתיבת תִּשְׁפָּכֶנּוּ
יב יז מַעֲשֶׂיךָ: הע"ן בשווא נח, לא בפתח
יב כ אֶת-גְּבֻלְךָ: הלמ"ד בשווא נע². אֲכָלָה: הא' בחולם ולכן הכ' בשווא נע³
יב כו וּבָאתָ: במלעיל
יב כח וְשִׁמְעָתָ: במלרע, לשון ציווי. מִצֹּדֶךְ: כ"ף סופית דגושה
יב ל אַחֲרֵי הַשְּׁמֶדֶם מִפְּנֵיךָ: טעם טפחא בתיבת אַחֲרֵי. לֹא־לֵהֱיָם: האל"ף נחה, כך גם בהמשך
יג ג וְנִעְבַּדְם: הנו"ן בקמץ גדול והע"ן אחריה בקמץ קטן
יג ד הַיִּשְׁכֶּם: היו"ד בחירק, אין לקרוא 'האישכם'
יג י יִדְּךָ: ביו"ד מרכא כטעם משנה וכן בפסוק טז. תִּהְיֶה-בּוֹ: געיה בת"ו ודגש חזק בב"ת מדין
דחיק
יג יב וַיִּרְאוּ: במלרע
יג יד בְּנֵי-בְלִיעֵל: הלמ"ד הראשונה מנוקדת בחירק חסר ולכן היו"ד אחריה בדגש חזק ומנוקדת
בפתח, יש להבחין בין תנועת הלמ"ד לבין צליל היו"ד
יג טו נַעֲשֶׂתָה: הקוראים תי"ו רפויה כש"ן שמאלית צריכים להיזהר לא להבליע את הש"ן. בכל
מקרה הש"ן בשווא נח
יג טז אֶת-יֹשְׁבֵי: ביו"ד מרכא כטעם משנה. הַחֵרֶם אֹתָהּ וְאֶת-כָּל-אֲשֶׁר-בָּהּ וְאֶת-בְּהֶמְתָּהּ
לְפִי-חֶרֶב: יש להאזין מעט את קריאת תיבת 'וְאֶת-בְּהֶמְתָּהּ' המוטעמת בטפחא, להסמיכה
לתיבה שלפניה שהרי זהו המפסיק העיקרי הַחֵרֶם אֹתָהּ וְאֶת-כָּל-אֲשֶׁר-בָּהּ וְאֶת-בְּהֶמְתָּהּ --
- לְפִי-חֶרֶב⁴
יג יז וְשָׂרְפָתָּ בָּאֵשׁ: קדמא ואזלא כן צריך להטעים ולא במונח רביע⁵
יג יח וְנִתֵּן-לְךָ: געיה בנו"ן הראשונה
יד א קָרַחָה: הקו"ף בקמץ קטן

¹ הקורא מלרע ומ"ם צרויה בחשש שינוי משמעות.

² למראית עיין הבי"ת בתנועה קטנה (קיבוץ), אבל צויין כאן כמה פעמים שכתוב חריג במקרא "חסרות ויתרות" אינו משנה את הדקדוק. לכן התנועה כאן היא תנועת שורק גדולה (כמו במילה גבול). לא צוינה כאן געיה בב"ת כי יש געיה באל"ף באות הנסמכת.

³ אם יקרא בשווא נח ישמע כאלו מנוקד בקמץ קטן, ובמקום פועל בעתיד (מדבר) יהפוך לשם עצם או לציווי.

⁴ הערה זו מיועדת בעיקר לבעלי הקריאה האשכנזים

⁵ כן הוא בכל המקורות חוץ מהמנחת שי

יד ד כְּשִׁבִּים: יש להיזהר מפני שיכול האותיות ש-ב
יד י אֲשֶׁר אֵין-לּוֹ: תיבת אֲשֶׁר מוטעמת בדרגא בניגוד לכללי מרכא-דרגא לפני תביר⁶

יש לשים לב להבדלים הדקים בין המקרא שלפנינו לבין המקבילה בספר ויקרא יא

יד יב וְהֶעֱזִינָהּ: הה"א בקמץ רחב והע"ן אחריה בקמץ קטן, הנר"ן בחירק חסר והי"ד אחריה
קמוצה ובדגש חזק
יד יג וְהִרְאָהּ: עוף זה בספר ויקרא מכונה דאה, בדל"ת במקום רי"ש
יד יד וְאֵת כָּל-עֶרֶב לְמִינוֹ: יש להיזהר מהמקרא הדומה בספר ויקרא, שם אין וא"ו החיבור לפני
תיבת 'את'
יד טז אֶת-הַכּוֹס: אין כאן וא"ו החיבור בניגוד לפסוק המקביל בויקרא
יד יז וְאֵת-הַרְחֻמָּה: במלעיל!
יד כא לֹא תֹאכְלוּ: לֹא במונח ולא במקף. לֹא־: הלמ"ד בפתח. לְנִכְרִי: הלמ"ד בשוא
יד כג מַעֲשֶׂר: הע"ן בשווא נח
יד כד שְׂאֵתוֹ: הש"ן בשוא והאל"ף בצירי. יִבְרָכֶךָ: כ"ף ראשונה בשווא נח, על אף הקושי. כן
הדבר גם בהמשך הפרק
יד כה בִּידֶךָ: ולא בִידֶךָ, הדל"ת בשוא נע לא בסגול והטעם בכ"ף
יד כו תִּשְׁאַלְךָ: געיה בת"ו. האל"ף בקמץ רחב והלמ"ד בשוא נע. וְאִכְלָתָ שָׁם: טעם נסוג אחר
לכ"ף ודגש חזק בש"ן מדין אתי מרחיק
טו ב לֹא-יִגָּשׁ: ש"ן שמאלית
טו ד יִהְיֶה-בָּךְ: געיה ביר"ד הראשונה ודגש חזק בב"ת מדין דחיק
טו ו וְהִעֲבַטְתָּ: העמדה קלה בה"א למנוע הבלעת הע"ן החטופה, ועל אף הקושי, הטי"ת בשווא
נח
טו ז תִּקְפֹּץ: הפ"א דגושה
טו ט קִרְבָּה: הקר"ף בקמץ רחב והרי"ש אחריה בשווא נע. וְרַעָה עֵינֶיךָ: יש להקפיד, כבכל מקום
אחר במקרא, על קריאת הע"ן שאם לא כן, משבש את משמעות הכתוב
טו יא לַעֲנִיךָ: העמדה קלה בלמ"ד למנוע הבלעת הע"ן החטופה, הנר"ן בחירק חסר ולכן היר"ד
אחריה דגושה. וְלֹא־בִינֶךָ: הלמ"ד וגם הבי"ת בשווא נח, היר"ד בחולם והנר"ן אחריה בשווא נע: ול-
אב-ינך
טו יב וְעִבְדְּךָ: הבי"ת בקמץ גדול ושווא נע בדל"ת, כן הדבר גם בהמשך פס' יח
טו יד וּמִיִּקְבֶּךָ: המ"ם בחירק חסר והי"ד אחריה דגושה ומנוקדת אף היא בחירק חסר
טו טז אֶהְבֶּךָ: הבי"ת בשווא נע
טו יז תַּעֲשֶׂה-כֵן: העמדה קלה בת"ו ודגש חזק בכ"ף מדין דחיק
טו כ תֹּאכְלֶנּוּ: הכ"ף בשווא נע ולא בחטף פתח
טו כא תִּזְבָּחֶנּוּ: הבי"ת קמוצה
טז א וְעִשִׂיתָ פֶּסַח: הפ"א בדגש חזק מדין אתי מרחיק. בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר-יִבְחָר: תיבת אֲשֶׁר
מוקפת ולא במונח
טז ב וְזִבַּחְתָּ פֶּסַח: טעם נסוג אחר לב"ת
טז ג תֹּאכְלֶנּוּ-עֲלֵיו: יש להעמיד קלות את קריאת הת"ו מפני הגעיה שם
טז ה נִתֵּן לָךְ: הטעמה בת"ו, אין טעם נסוג אחר לנר"ן
טז ו לִשְׁכֹּן שְׁמוֹ שָׁם: תיבת שָׁם בתביר, אין להסמיכה לתיבה שלפניה בזקף בשונה מקודמו יד
כב לִשְׁכֹּן שְׁמוֹ שָׁם

⁶ דרגא תבוא כאשר ישנן לפחות שתי הברות המפרידות בין הברת התביר לבין הברת המשרת. עפ"י תורה קדומה: אֲשֶׁר אֵין-לּוֹ

טז יג בְּאֶסְפָּד מְגֻרְנָד: גם האל"ף וגם הגימ"ל בקמץ קטן
 טז טו בְּכָל תְּבוּאָתָד: בכל במהפך ולא במקף ולכן הכ"ף בחולם ולא בקמץ קטן
 טז טז יִרְאֶה כָּל-זְכוּרָד: בקדמא ואזלא ולא בתלישה (לא קורן אך יש חומשים)
 טז יז נִתֵּן-לָד: געיה בנ"ן

הפטרת ראה ישעיהו נד יא – נה ה:

נד יא עֲנִיָּה: הנ"ן בחירק חסר והי"ד אחריה בדגש חזק
 נד יב וְשִׁמְתִי בְּדָכָד: כ"ף ראשונה בדגש קל על אף שהתיבה הקודמת מוטעמת בטעם משרת,
 מסתיימת בהברה פתוחה ובמלרע⁷. הדל"ת בשווא נח אע"פ שהכ"ף אחריה רפויה
 נה ב לְשִׁבְעָה: הש"ן בקמץ קטן

ראשון של פרשת שופטים:

טז יח שִׁפְטִים וְשִׁטְרִים: הפ"א והט"ת בשווא נע. תִּתֵּן-לָד: געיה בת"ו הראשונה
 טז כ נִתֵּן לָד: אין טעם נסוג אחור, כן הדבר גם בהמשך יז ב
 טז כא תַּעֲשֶׂה-לָד: העמדה קלה בת"ו ודגש חזק בלמ"ד מדין דחיק
 יז א כָּל דָּבָר רָע: טעם טפחא בתיבת כָּל, יש להקפיד על הפרדת בין שתי התיבות הנותרות
 יז ד וְהִגַּד-לָד: געיה בה"א
 יז ז תִּהְיֶה-בֹד: העמדה קלה בת"ו ודגש חזק בב"ת מדין דחיק
 יז ח לִנְגַע: הלמ"ד קמוצה
 יז י אֲשֶׁר יִבְחַר ה': טעם טפחא בתיבת אֲשֶׁר
 יז יב לְשִׁרְתָּ שֵׁם: טעם נסוג אחור לש"ן הראשונה

יא כו משה אוסי רִאֶה אֲנֹכִי נִתֵּן לְפָנֶיכֶם התורה פותחת בלשון יחיד "ראה" אך ממשיכה
 בלשון רבים "לפניכם"; ומדוע? מסביר הראב"ע: "ראה – לכל אחד ידבר". לומר לך:
 ראוי שכל אחד ואחד יתקן את עצמו תחילה, וממילא, התוצאה תהיה תיקון
 החברה כולה – וכפי שאמרו חז"ל בקידושין (מ' ב'): "ת"ר לעולם יראה אדם
 עצמו כאילו חציו חייב וחציו זכאי, עשה מצוה אחת אשריו שהכריע את עצמו
 ואת כל העולם לכף זכות, עבר עבירה אחת אוי לו שהכריע את עצמו ואת כל
 העולם לכף חובה.

על שאלה זו נדרש גם רבנו בחיי וזו לשונו: לפי שהברכה והקללה נאצלין משתי
 מידות שבהן נברא העולם והן מידת הדין ומידת הרחמים שאין עניינן נגלה רק
 ליחידים המשכילים, לכך אמר 'ראה' בלשון יחיד, והוא ראייה בעין השכל, כעניין:
 "ולבי ראה הרבה חכמה ודעת" (קה' א' ט"ז), ולפי שהברכה והקללה הם זירוז להמון
 בקיום המצוות ומפחדים הם בעוברים עליהן, לכך דיבר עם ההמון ואמר "לפניכם".
 אם כן 'ראה' – התבונן והבין נאמר ליחיד המשכיל, ו'לפניכם' נאמר להמון העושה
 את המצוות מתוך יראה ופחד.

הגר"א מאיר עינינו ברעיון הבא: שלא יאמר היחיד: הואיל ורבים הם ההולכים
 בדרך מסוימת, אצטרף גם אני אליהם בלי לבדוק את טיבה ומהותה של דרך זו.
 לכן קוראת התורה אל כל יחיד: "ראה!" – חובה עליך אישית לבחון אם הדרך

⁷ במחברת התיגאן של יהדות תימן היא נכללת ברשימת מילים בשם 'אוגירה' הכוללת מקרים חריגים דומים במקרא

שהולכים בה הרבים נכונה היא אם לאו; ולפי תוצאות הבדיקה תבחר לך את 'דרך החיים'. ועל כגון דא אמר רבי חגי: ולא עוד שנתתי לכם שתי דרכים, אלא שנכנסתי לפנים משורת הדין ואמרתי לכם: "זבחרת בחיים".

יב יא/יד אליהוא (הגיגים⁸) וְהָיָה הַמָּקוֹם אֲשֶׁר-יִבְחַר ה' אֱלֹהֵיכֶם בּוֹ לְשֹׁכֵן שְׁמוֹ שֶׁשָׁמָּה תִּבְיֹאוּ לעומת הפסוק הזה: כִּי אִם-בְּמָקוֹם אֲשֶׁר-יִבְחַר ה' בְּאַחַד שְׁבָטֶיךָ שָׁם תַּעֲלֶה עֲלֵיךָ וגם טו ו כִּי אִם-אֶל-הַמָּקוֹם אֲשֶׁר-יִבְחַר ה' אֱלֹהֶיךָ לְשֹׁכֵן שְׁמוֹ שָׁם תִּזְבַּח נראה לענ"ד שבשני הפסוקים האחרונים יש מקרא "שאין לו הכרע": התיבה 'שם' מחוברת אמנם למטה, אבל יתכן לחברה גם למעלה, כמו בפסוק הראשון ששם התיבה נכפלת.

יג ו אליהוא (הגיגים) כִּי דְבַר-סָרָה עַל-ה' אֱלֹהֵיכֶם הַמוֹצִיא אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם וְהַפְּדֶה מִבֵּית עַבָדִים לְהַדִּיחָם מִן-הַדֶּרֶךְ דַּמְיוֹן הַפְּעִלִים 'והפדך' 'להדיחך', וכן דמיון הטעמים והמבנה של הפסוקיות גורמים לקורא לחבר את הפסוקיות, במקום להפרידן כנדרש.

יג ז אליהוא (הגיגים) כִּי יִסִּיתָ אֶתְּךָ בְּ-אֶמֶךָ אוֹ-בְנֶךָ אוֹ-בִתְּךָ אוֹן אֲשֶׁת חֵיקְךָ אוֹ רַעַךְ אֲשֶׁר כִּנְפֶשְׁךָ בַּסֵּתֶר לְאִמָּךְ פה שוב יש רשימה שמציגה טעמים הולכים ומתחזקים: ההקדמה 'כי יסיתך' מחוברת לאיבר הראשון, והאחרון מחובר ל'סוגר' 'בסתך'.

יג יח משה אוסי וְנִתְּנָלָךְ רַחֲמִים וְרַחֲמֶיךָ וְהִרְבֵּךְ אֹר הַחַיִּים שׁוֹאֵל מְדוּעַ נֹתֵן לָנוּ ה' רַחֲמִים לְאַחַר הַפְּעוּלָה בַּעִיר הַנִּדְחָת; וְעוֹנָה: "לפי שציווה על עיר הנדחת שיהרגו כל העיר לפי חרב, ואפילו בהמתם - מעשה זה יוליד טבע האכזריות בלב האדם... ונכרתה מהם שורש הרחמים והיו לאכזר, וזה יהיה נשרש ברוצחי עיר הנדחת. ולזה אמר להם הבטחה שיתן להם ה' "רחמים"; הגם שהטבע יוליד בהם האכזריות, מקור הרחמים (=הקב"ה) ישפיע בהם "כח הרחמים" מחדש לבטל כח האכזריות שנולד בהם מכח המעשה... ואין השם מרחם אלא לרחמן". ואני הקטן חשבתי לפרש את הפועל "ורחמך" לא במשמעות הרגילה של 'רחמים', כי אם בהוראת 'אהבה'. וידוע שאונקלוס מתרגם את הפועל 'אהב' בשורש 'רחם': "זאחבת את ה'" = "ותרחם ית ה'; אברהם רחמא=אברהם האהוב. הוראה זו של אהב=רחם נמצאת אף בעברית: תה' י"ח ב' - "אַרְחָמְךָ (=ארחומך)⁹

⁸ <http://www.hagigim.com/phpBB3/viewtopic.php?f=10&t=394&p=982#p982>

⁹ מנחת שי שם בתהלים: קבלנו קריאתו בקמץ חטוף אשר לא כדת בחיות חזק"ן גרונית וכן אֶבְחַנְךָ על מי מריבה בסימן פ"א ולזה חסכים חקמחי וי"ס אֶרְחָמְךָ קמץ רחב וכן מוצאתי בספר דקדוק ישן כי אין דרך לבוא קמץ חטוף רק במקום חולם הדומה לו קצת דרך קריאה על כן יאמר בספר מדויק ארחמך ה' חזקי בקמץ רחב כי הוא בא מן ארחם ולא מן ארחום ויש חולקין בתיבה זו עכ"ל:

דברי המנחת שי אינם קשים, ננסה עם זאת להסביר למתקשים בהם. יש כידוע משקל "אפעול" ומשקל "אפעל" בעתיד בניין קל. אֶרְכַּב אֶשְׁכֵּב וכד' במשקל אפעל, יִשְׁכֵּן תִּכְתֵּב וכד' במשקל אפעול. נוסף גם שבלשון המקרא אם עי"ן הפועל או למ"ד הפועל גרוניות הנטייה היא למשקל אפעל. דברים אלה ידועים. כאשר מוסיפים כינוי גוף לפעלי עתיד האלה, הרי החולם והפתח משתנים לקמץ, במקרה של אפעול - לקמץ חטוף (קטן), ובמקרה של אפעל - לקמץ רחב.

לפי זה יִשְׁמַרְךָ למשל (תהלים קכא ז) החולם שבש"י נתקצר לקמץ חטוף (קטן), וכן אֶזְכְּרָךְ (תהלים מב ז); לעומתם יִשְׁאֲלָךְ (שמות יג יד) הפתח באל"ף נשתנה לקמץ רחב וכן וַיִּמְאַסְךָ (שמואל א טו כג). ע"פ זה לפי הדעה הראשונה שבמנחת שי ודעת הרד"ק יש כאן חריג שאע"פ שעי"ן הפועל היא גרונית (חי"ת) במילים אֶרְחָמְךָ / אֶבְחַנְךָ, חי"ת בקמץ חטוף (קטן), לפי הדעה השנייה, יש כאן קמץ רחב לפי הכלל. דעה זו יותר מסתברת.

ה' – אני אוהב אותך השם. גם 'רחם' האשה גזור משורש זה, באשר הוא האיבר האהוב ביותר עליה, והוא עוטף ברחמים ובאהבה את הוולד; וידוע מה שאמרה לאה בהולדת ראובן: "כִּי עָתָה יֵאָחֶבֶנִי אִישִׁי" (בר' כ"ט ל"ב) – באמצעות הרחם (=לידת ילדים) שהוא מקור האהבה – עולה האשה לדרגת אם, דבר שמעורר את רגשות האהבה של הבעל. ומכאן לפסוקנו – אני מבין את החזרה של השורש 'רחם' כך – לאחר מעשי האכזריות זקוק האדם לרחמי שמים, שימחלו לו את עוון ההרג, אך אין להסתפק ברחמים, והאדם זקוק להבטחה שגם אהבת ה' חוזרת אליו (=זרחמך") למרות המעשה הקשה שעשה.

יד א אליהוא (הגיגים) לֹא תִתְגַּדְּדוּ וְלֹא תִשְׁיֻמוּ קֶרְחָה בֵּין עֵינֵיכֶם לְמָת: הטעמים מחברים לא תתגדדו עם קרחה, וברור כי לפי הפשט ההתגודדות אינה אלא קשורה למת.

יד ז משה רענן פרשה וטבעה שבת בשבתו ראה עד

פולמוס שהתעורר מחדש

בשבת פרשת "ראה" בשנת תשע"ג סקרתי במדור זה את ההעתקה עתיקת היומין של השם המקראי "שפן" אל הארנבון. בזמנו כתבתי שהעדות הקדומה ביותר האפשרית להחלפה בין השפן לארנבון היא הסברם של היסטוריונים למקור שמה של ספרד. לטענתם ספנים פניקיים שחקרו את היס התיכון, לפני כשלושת אלפים שנה, הפליגו מערבה ומצאו מקום שהייתה בו אוכלוסיה צפופה של בעלי חיים שסברו שהם שפנים ולכן קראו למקום Ishaphan, כלומר אי השפנים. הרומאים שינו את השם ל – Hispania ומשם המשיך השם להתגלגל עד לשמה של ספרד, באנגלית Spain.

בגלל קוצר היריעה הסתפקתי בציון העובדה שהשמות הוחלפו מבלי להוכיח שאכן השפן איננו הארנבון. ה"מנוע" שעורר אותי לחזור לסוגיה זו הוא ספר שיצא בעת האחרונה, מעבר לים, ובו מנסה המחבר להוכיח בראיות רבות (שאותן דחיתי ואף הצגתי ראיות הפוכות רבות שאותן ניתן לקרוא ב"פורטל הדף היומי") שהשפן המקראי הוא הארנבון ולא שפן הסלעים (Hyrax). בשורות הבאות אני מעוניין לשתף את הקוראים באחד מההיבטים של פולמוס טרנס אטלנטי זה והוא תיאור הגורם העיקרי, שלענ"ד, עורר את רצון המחבר ואחרים לטעון שהשפן המקראי הוא הארנבון.

פרשנות מרחיבה או מצומצמת?

על פי האמור בפרשתנו השפן מעלה גרה. אך אם נבחן את מערכת העיכול של השפן וגלה שהיא שונה לחלוטין ממערכת העיכול של מעלי הגרה שהתורה מנתה. בנוסף לכך לא ידוע שהשפן מעלה מקיבתו בליל מזון ללעיסה נוספת, כלומר "העלאת גרה" במובנה המקורי.

שפן סלעים

ארנבון

הסתירה לכאורה בין דברי התורה לבין הידע הביולוגי גרמה לאי נוחות רבה אצל כמה מחברים בני תקופתנו שמצאה את פתרונה בזהוי ה"שפן" עם הארנבון. הם הצביעו על כך שבארנבון קיימת בליעה מחודשת של גללים שנפלטו מהמעי העיוור, לעיסתם ועיכולם מחדש (Caecotrophy). בנוסף לכך גם טענו שהארנבון מניע את לסתותיו בתנועות לעיסה גם בשעות שאינו ניזון (תופעה זו קיימת כפי הנראה גם בשפן הסלעים).

הסבר זה הניח את דעתם של הדוגלים בזיהוי זה אך אין להתעלם מהעובדה שגם הארנבון איננו מעלה גרה במובן המלא והמקובל של התופעה. נדמה לי שה"חירות" שנוטלים לעצמם בעלי "אסכולת הארנבון" להעניק ל"העלאת גרה" פרשנות מרחיבה מאפשרת גם למזהים את ה"שפן" עם שפן הסלעים לנקוט בדרך דומה.

עיכול סיבים

מחקרים רבים העוסקים במערכת העיכול של שפן הסלעים טוענים בניסוחים שונים שאמנם הוא איננו מעלה גרה (ruminant) אך בגלל המעי המורכב שלו הוא מעכל סיבים ביעילות דומה למעלי הגרה. בדרך כלל בעלי חיים מלבד מעלי הגרה אינם מסוגלים לעכל סיבי צמחים, ולהפיק מהם אנרגיה. מעלי הגרה יוצאי דופן מכלל זה משום שבקיבתם בעלת ארבעת המדורים שוכנים מיקרואורגניזמים סימביוטיים (יצורים מיקרוסקופיים כמו חיידקים ופטריות החיים בהדדיות עם הפונדקאי) המבצעים עבורם את מלאכת פירוק הסיבים. מבחינה זו שפן הסלעים דומה למעלי הגרה משום שבמעי השפנים יש שלושה אזורים נפרדים לתסיסה: הקיבה הקדמית שהיא מעי אטום קדמי נפרד, וזוג אזורים דמויי קרניים שנקראים תוספות קולוניות (של המעי הגס) או מעיים אטומים. זוג מעיים אטומים אלו כמעט ייחודי ביונקים. המעיים האטומים משמשים להגדיל את נפח המעיים ואת שטח הספיגה. המבנה שלהם מספק בית גידול לבקטריות התסיסה, מאט את קצב מעבר החומר המתעכל וכך מגביר את יעילות העיכול התסיסית. משך זמן המעבר של בליל המזון דרך מערכת העיכול של השפן ארוך בהרבה מזה של הארנבת (מעל 24 שעות) ומתאים במידה רבה למשך הזמן במעלי גרה. דמיון נוסף למעלי הגרה הוא בתנועות הלעיסה המעגליות לצדדים של לסתות השפן, המבוצעות כאשר הוא איננו אוכל, המזכירות לעיסת "גרה".

לסיכום

לסיכום סוגיה זו אני טוען "ממה נפשך".

אם העלאת גרה בתורה מתייחסת אך ורק לתהליך הטיפול של העלאת בליל מזון מהקיבה לפה וקיומה של קיבה בת ארבעה מדורים הרי שגם בליעת גללים על ידי הארנבון איננה העלאת גרה. מאידך גיסא אם המונח "העלאת גרה" בתורה איננו במובנו האנטומי הצר אלא מהווה סמל לצורת עיכול סיבים יעילה, המאפיינת את הבהמות והחיות מעלי הגרה, או כולל תופעות הנראות לעין כהעלאת גרה (על פי רד"צ הופמן, ויקרא), הוא עשוי לכלול גם מערכת עיכול מורכבת ויעילה המאפיינת את שפן הסלעים או מבנה גולגולת המאפשר תנועת לסתות חופשית.

לטעמי, אם נאמץ את הגישה המרחיבה, המבנה המורכב של קיבת שפן הסלעים ויעילות העיכול הדומה למעלי הגרה האמיתיים מצדיקים את הכללתו בין מעלי הגרה של התורה יותר מאשר את הארנבון המסתפק בליעת גלליו ללעיסה חוזרת.

להעמקה ותגובות: במדור "להרחיב" בפורטל הדף היומי (חולין, נט.א)

יד כג אליהוא (הגיגים) במקום אשר יבחר לִשְׁכֹּן שָׁמָּה שֵׁם
גם פה היינו מפסיקים אחרי 'במקום'. הסברים?

טו ד משה אוסי על הפס': "אפס כי לא יהיה בך אביון" (ט"ו ד') כותב רש"י: ולהלן הוא אומר (פסוק י"א) "כי לא יחדל אביון", אלא בזמן שאתם עושים רצונו של מקום.

אביונים באחרים ולא בכם, וכשאין אתם עושים רצונו של מקום – אביונים בכם. מה יש בימינו יותר – עניים או אביונים? בעזרת השם ובעזרת הביטוח הלאומי ובסיוע של גומלי חסדים אין בינינו הרבה עניים¹⁰, אך לצערנו יש ויש אביונים: כפי שרש"י ממשיך: אביון דל מעני, ולעון אביון שהוא תאב לכל דבר. ולפי זה כל מי שאינו שמח בחלקו ומתאוה לביתו/למכוניתו/לעשרו של חברו, נחשב הוא בעיני התורה לאביון, כי יש לו תאבון של רעבתן שלעולם לא ישבע... מי שיש לו 'רב' – הרבה, כמו עשו ('יש לי רב' – בר' לג ט), מרגיש שהוא במירוץ להשיג ולקנות עוד ועוד, יהיה כל חייו חיים מתסכלים ומתישים וירון כל חייו כדי להרבות את הונו, אך מי שיש לו 'כל' כמו יעקב (שם פס' יא), יהיה חיים שלווים ומאושרים, חיים של 'עשיר' אמיתי, שהרי הוא מסתפק במועט ושמח בחלקו. וכבר הבטיחנו הקב"ה בפרשה: "לא תחסר כל בה!"

טו כב אליהוא (הגיגים) בשעריך תאכלנו הטמא והטהור יחדו כצבי וכאיל: משונים הטעמים המפרידים, כאשר היינו מפסיקים אחרי 'יחדו'. הסברים?

טז א אליהוא (הגיגים) כי בתוך האביב הוציא ה' אלהים ממצרים לילה: לכאורה יש פה חיזוק ליציאת מצרים בלילה דוקא, מלבד הפסוק בהמשך: כבוא השמש מועד צאתך ממצרים:

טז י המהנדס ר' יעקב לוינגר למכוד"י מומחי הלשון (פנייה אישית לכל הנמענים),

שאלה לי אליכם:

כולנו מכירים את המילה '**מיסת**' מפרשת השבוע 'ראה'. אבל מה המשמעות המדויקת של המילה ומה צירופי התקנים? דברים פרק טז (י) ועשית חג שבועות לה' אלקיך מסת נדבת ידך אשר תתן באשר יברכה ה' אלהיך:

רש"י דברים פרק טז פסוק י

(י) **מסת** נדבת ידך - **די** נדבת ידך

רשב"ם דברים פרק טז

(י) **מסת** - **די**, לפי כח נדבת ידך. וכן פתר דונש ופטר **מסת = די**, כברכת אל שדי, כדי כח ידי, במתן ונדרים. והמדמה **מסת** אלי מס, הוא **חמס**:

אבן עזרא דברים פרק טז

(י) **מסת** - דגשות הסמ"ך להתבלע הנו"ן, והמלה מגזרת **נס**, כטעם **הרמת יד**.

מילון קדרי העברית המקראית - מסה - מכסה, מידה

שאלתי

האם הצירוף '**מיסת פנאי/זמן**' במשמעות 'מידה וכמות ומכסה הזמן העומד/ת לרשות הכותב/המדבר' הוא צירוף תקין?

לא מצאתי אותו במילונים. למה הוא חסר?

אבל בפרויקט השו"ת מצאתי **מאות שימושים** בצירוף 'מסת הפנאי' במשמעות הנ"ל. במיוחד אהוב הצירוף על חת"ם סופר (7 פעמים), צאצאיו (כגון 'כתב סופר' כ- 50 ! פעם)- ותלמידיהם ה'הונגרים' הרבים, עד היום הזה.

ילמדנו רבנו.

¹⁰ א"ה: הלואי שהדברים היו נכונים! אכמ"ל וד"ל....

שבת שלום וחודש טוב וכוח"ט. - יעקב לוין גר
 א"ה: נחזי אנן. התרגום אונקלוס משאיר את המילה כמו שהיא. האם בגלל שזו מילה שמקורה ארמי? כנראה שכן!
 מלבי"ם די מחסורו (דברים טו ח) ת"א מסת מחסוריה, וכן בת"א פה מסת נדבת ידך וכן פ"י רשב"ם, ושרשו מסס, וחז"ל חגיגה (דף ט) מענין מס, וראב"ע פ"י ששרשו נסה, כטעם הרמת יד והדגש להשלים הס' או הנו"ן החסר.
 השימוש בצירוף "מסת הפנאי" כשר למהדרין!

טז טז אליהוא (הגייגים) שְׁלוֹשׁ פְּעָמִים | בְּשָׁנָה יִרְאֶה כָּל-זְכוּרָא אֶת-פָּנָיו ה' אֱלֹהֵיךָ בְּמָקוֹם אֲשֶׁר יִבְחָר
 היינו מפסיקים מעט גם אחרי 'בשנה', ואולי אף יותר מאשר אחרי 'אלהיך'.
 לכן אני מבקש להציע חידוש: הפזר של 'בשנה' בא בעצם במקום רביע, מסיבות מוסיקליות.
 ונסו אתם לקרא רביע במקום כזה, ותבינו למה הצעתי שכן הוחלף. אשמח לתגובות. כמובן אשמח גם לדוגמות נוספות בתורה, ואני משוכנע שיש רבות. היתה לי פעם רשימה של כל הפזר במקרא, אם ישלח לי מאן דהוא אבדוק גם אני¹¹. אזרו מתניכם, מחשבי הקוצין ופזרין!

תן לחכם ויחכם עוד

אני מבקש מאוד ממי שיש לו הערות שלא ימנע מלשולחן אלי
 הכתובת למשלוח: elivahule@gmail.com
 הערות מתקבלות גם באנגלית.

הודעה מאתר "לדעת" כאן תוכלו להוריד גליונות פרשת השבוע מדי שבוע (גם גליוננו מופיע שם): <http://www.ladaat.info/asp/gilyonot/>

אם אתה מתעניין
 בהבטים הלשוניים של התורה
 (לשון המקרא, המשנה, התלמוד וכו')
 אתה מוזמן להרשם (בחנם)
 לקבלת דוא"ל בנושאים לשוניים
 בכתובת: maanelashon@gmail.com
 ☺ בוא להחכים את עצמך ואת שאר המכותגים ☺

למביני האנגלית: באתר שמע ישראל בקישור:
<http://www.shemayisrael.co.il/parsha/klarberg/index.htm>

יש מאמרים דקדוקיים מהרב משולם קלרברג נר"ו מקרית ספר על פרשיות התורה.

¹¹ א"ה: הצבתי בהגייגים את כל המקראות שיש בהם פזר מלבד המקומות בטעמי אמ"ת. המעוניין יכול לקבל אצלי.

עוד אתר למביני האנגלית:
<http://html.index/com.blogspot.balashon/>:
ועוד אתר (אפשר להעיר שם בעברית):
<http://com.blogspot.dikdukian/>

באתר לענייני סת"ם של אליהוא שנון יש הערות לשוניות על סדר התורה:
<http://elihu/il.org.saad.www/>

מענין לענין, הודעה מאליהוא מהאתר לענייני הסת"ם:
שלום
פתחנו פורום שאולי יעניין אתכם:
<http://www.hagigim.com/phpBB3/viewforum.php?f=10>

המטרה – דיון על טעמי המקרא ועל הקריאה הנכונה בתנ"ך בכלל. תעבירו נא למי שאתם חושבים רוצה להשתתף.
אנחנו מעוניינים לנהל דיון ברמה גבוהה אם אפשר. אבל גם שאלות 'פשוטות' מתקבלות בשמחה.
בברכת התורה
אליהוא
גם אני מצטרף לקריאתו להשתתף בפורום הזה, ואם ימצאו שם דיונים מתאימים הם בלי נדר ישולבו בהיבטים.
הפורום נעשה מעניין יותר מיום ליום, ואנו פונים הן לידענים והן לקולטי הידיעות להיפגש שם.

אנו מומשיכים להתפלל לשלום אחינו בית ישראל בכל מקום.
יתן ה' את אויבינו ניגפים לפנינו, בשבעה דרכים ינוסו לפנינו. ונזכה לקיום וְיִגְרַשׁ מִפְּנֵיךָ אוֹיֵב וְיֵאמֶר הַשֵּׁמֶד!

אנו מומשיכים להתפלל לרפואת כל חולי ישראל. שמות ישמרו כאן רק במשך חמישה שבועות אם לא תהיה בקשה להארכה. להוציא מכל ספק לא נדרש כל תשלום.
לזיווג הגון: יאיר בן מרים; משה בן מלכה; דב בן בתיה ציפורה; שלמה בן מלכה פרל; אליקים בן הריט

ולרפואה שלמה: ישראל בן מרב; חזקיהו נחמן בן טויבא; מאיר ירחמיאל בן דבורה סימונה.
יצחק אייזיק בן טריינא רבקה; אהרון יהודה לייב בן גיטל פייגא; יצחק טוביה בן ריקל. חיים בן מרים, חיים שאול בן צביה; חיים יוסף בן בוניא; שמואל רפאל בן רינה רנטה; אליהו בן נעמי; מרדכי בן מזל; אליהו חיים בן אורלי; יואב בן שרה. רפאל מרדכי בונים בן שולמית; רפאל בן חנה מרים; משה שלמה בן לאה נחמה; חיים יוסף בן אסתר. טרייני בת צפורה; חיים ישראל מאיר בן נחמה דינה. שמריהו יוסף ניסים בן בתיה. לאה אהובה בת שולמית; חיים שלמה מיכאל בן מיכל; דויד רפאל בן זהרי; חנה בת מסעודה; אלון בן אורלי; תהל בת שרון; דויד בן רעות

אנו מומשיכים להתפלל לשלום השבויים:
שבויים: יהונתן בן מלכה פולרד; שלום מרדכי בן רבקה, מרדכי יצחק בן פיגא יהודית, העצורים המנהליים (כולל מורחקים) ועצורי השב"כ (הכוונה לעצורים יהודים פוליטיים ולא לבטחוניים).

וגם הבנות היהודיות שנפתו ללכת אחרי ערבים ונלכדו ברשתם.
יהי רצון שנזכה לראות עין בעין את ישועת ה'.

תפילה לשלום אחינו הנעדרים והשביים

מי שברך אבותינו אברהם, יצחק ויעקב, משה, אהרן, דוד ושלמה,
הוא יברך ישמור וינצור את השביים
אחינו האסיר יהונתן בן מלכה,
ועצורי השב"כ והעצירים המנהליים
ובנות ישראל הלכודות אצל גויי הארצות
ויפדם משיבם ויחזירם לשלום בקרוב,
בעבור שכל הקהל הקדוש הזה מתפלל בעבורם.
בשכר זה הקדוש ברוך הוא ירבה כוחם וימעט צערם,
וישלח להם רפואת הנפש ורפואת הגוף,
ויחזירם לחיק משפחתם בקרוב,
השתא בעגלא ובזמן קריב, ונאמר אמן.

כִּי אַתֶּם עֹבְרִים אֶת-הַיַּרְדֵּן לְבֹא לְרִשְׁתָּה אֶת-הָאָרֶץ אֲשֶׁר-ה' אֱלֹהֵיכֶם נָתַן לָכֶם
וַיִּרְשָׁתֶם אֹתָהּ וַיִּשְׁבַּתֶּם-בָּהּ:

אֲבָר תֵּאבְדוּן אֶת-כָּל-הַמִּקְלָמוֹת אֲשֶׁר עָבְדוּ-שָׁם הַגּוֹיִם אֲשֶׁר אַתֶּם יֹרְשִׁים אֹתָם אֶת-
אֱלֹהֵיהֶם עַל-הַהָרִים הָרָמִים וְעַל-הַגְּבָעוֹת וְתַחַת כָּל-עֵץ רַעֲנָן: וְנִתְּצָתֶם אֶת-
מִזְבְּחֵיכֶם וְשִׁבְרֵתֶם אֶת-מִצְבְּתֵיכֶם וְאֲשִׁרְיֵיכֶם תִּשְׂרֹפוּן בָּאֵשׁ וּפְסִילֵי אֱלֹהֵיהֶם תִּגְדָּעוּן
וְאִבַּדְתֶּם אֶת-שְׁמֵם מִן-הַמָּקוֹם הַהוּא:

אֲפֹס כִּי לֹא יִהְיֶה-בָּךְ אֲבִיּוֹן כִּי-בָרֶךְ יִבְרַכְךָ ה' בָּאָרֶץ אֲשֶׁר ה' אֱלֹהֶיךָ נָתַן-לָךְ
נִחְלָה לְרִשְׁתָּהּ: רַק אִם-שָׁמוּעַ תִּשְׁמָע בְּקוֹל ה' אֱלֹהֶיךָ לִשְׁמֹר לַעֲשׂוֹת אֶת-כָּל-
הַמִּצְוֹת הַזֹּאת אֲשֶׁר אֲנֹכִי מֵצִוְּךָ הַיּוֹם: כִּי-ה' אֱלֹהֶיךָ בֵּרַכְךָ בְּאִשֶּׁר דִּבֶּר-לָךְ
וְהַעֲבַטְתָּ גוֹיִם רַבִּים וְאַתָּה לֹא תַעֲבֹט וּמִשְׁלַל בְּגוֹיִם רַבִּים וּבָךְ לֹא יִמָּשָׁלוּ:

וְשִׁמְתִי בְּדַכְדֹּךְ שְׁמִשְׁתִּיךָ וְשִׁעְרֶיךָ לְאַבְנֵי אֲקֶדֶח וְכָל-גְּבוּלְךָ לְאַבְנֵי-חֲפִץ:
וְכָל-בְּנֶיךָ לַמּוֹדִי ה' וְרַב שְׁלוֹם בְּנֶיךָ: בְּצִדְקָה תִּכְוֶנֶנִי רַחֲמֵי מַעֲשֶׂק כִּי-לֹא תִירָאִי
וּמִמַּחְתָּה כִּי לֹא-תִקְרַב אֵלֶיךָ:

כָּל-כְּלִי יוֹצֵר עֲלֶיךָ לֹא יִצְלַח וְכָל-לָשׁוֹן תִּקּוֹם-אַתָּה לַמִּשְׁפָּט תִּרְשִׁיעֵי זֹאת
נִחְלַת עֲבָדֶי ה' וְצִדְקָתֶם מֵאֵתִי נָא-ה':